

Інноваційна діяльність в умовах реформування економіки Полтавського регіону

В статті розглянуто основні проблеми інноваційної діяльності в умовах реформування економіки Полтавського регіону. На основі проведеного аналізу основних показників діяльності промислових підприємств, джерел фінансування, запропоновані заходи щодо вирішення проблем розвитку інноваційної діяльності Полтавської області.

інноваційна діяльність, реформування, економіка, промислові підприємства, джерела фінансування

В умовах зростаючої конкуренції активна інноваційна діяльність на підприємствах дедалі більше визначає успіх підприємницької діяльності. Нові ідеї і продукти, нові технології та організаційні рішення виводять підприємства з кризових ситуацій і гарантують їм фінансову стабільність. Інноваційна діяльність може й повинна стати одним із важелів виведення економіки України з кризової ситуації, адже науковий потенціал держави достатньо потужний.

На це націлений Указ Президента України від 20 серпня 2001 року, яким передбачено: встановлення пріоритетних напрямків інноваційної діяльності в Україні до 2005 року; впровадження механізму диференційного пільгового оподаткування підприємств залежно від рівня їх інноваційованої активності, стимулювання науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок; суттєве підвищення заробітної плати наукових працівників, рівня їх соціального захисту; створення інформаційної бази даних щодо новітніх технологій [1]. В сучасних умовах науково-технічні розробки визначаються як фактор соціально-економічного розвитку країни, тобто їм належить провідна роль у вирішенні економічних, соціальних, екологічних та інших проблем.

Для вирішення перелічених проблем необхідно реформувати державну інноваційну політику, під якою розуміється комплекс заходів щодо стимулювання, розробки, управління, планування і контролю процесів інноваційної діяльності у сферах науки, техніки й виробництва.

Однією з найважливіших умов ефективної діяльності підприємств і економіки країни в цілому є постійна увага до інноваційних процесів. Інноваційні процеси надзвичайно важливі в умовах реструктуризації національного господарського комплексу України і його регіональних складників. Суть інноваційного процесу полягає в розвитку науково-технічного процесу, оновленні основних фондів, удосконаленні управління, організації виробництва і праці, що призводить до конкурентноздатності підприємства та отримання прибутку.

Оскільки питання, пов'язані з інноваційними процесами, на даному етапі розроблені не досить повно, і потребують більш раціонального використання можливостей інновацій як засобу стабілізації промисловості в Україні, тому вони стають актуальними в сучасних умовах.

Нестабільне економічне становище промислових підприємств України негативно впливає на інноваційні процеси. За даними Держкомстату України, у 1999 р. 13,5% промислових підприємств займалися інноваційною діяльністю, в 2000 р. ця частка підвищилась до 14,8%, а в 2001 р. знизилась до 9% [3].

Щодо регіональних складників, то кожний окремих регіон вирішує задачі інноваційного розвитку відповідно до власних особливостей, традицій та ресурсів.

Аналіз розвитку промислового комплексу Полтавської області з 1999-2001 рр. дає можливість виявити негативні тенденції в формуванні основних промислово-виробничих фондів. Збільшення обсягу виробництва відбувалося практично завдяки розвитку паливної, харчової та машинобудівної галузей, які відзначаються високою фондоємкістю. Нагромадження

основних промислово-виробничих фондів відбувалося завдяки введенню нових фондів без достатнього виведення старих. Така ситуація призводить до зростання приросту основних промислово-виробничих фондів порівняно із збільшенням обсягів зростання товарної продукції, зниженню ефективності виробництва в цілому.

Збільшення фондоемкості промислового комплексу регіону в цілому не призвело до збільшення продуктивності праці й економії трудових ресурсів. Кількісні зміни не спричинили якісної перебудови. Одним із головних напрямків удосконалення промислового комплексу області повинно стати оновлення і якісне вдосконалення основних промислово-виробничих фондів на найновішій техніко-технологічній основі, переважне зростання основних фондів у галузях, що визначають прогрес, насамперед у машинобудуванні, а також у легкій і харчовій промисловості, реконструкція і технічне переозброєння виробництва, підвищення фондовіддачі та зниження фондоемкості.

Аналізуючи інноваційну діяльність на підприємствах Полтавської області, можна представити динаміку результатів роботи підприємств (табл.1).

Таблиця 1 – Основні показники інноваційного розвитку промисловості Полтавської області за 2000 – 2001 рр.

Найменування показників	2001 р.	2000 р.	2001 р. у % до 2000 р.
Кількість автоматизованих ділень, цехів, виробництва	2	2	-
Впроваджено механізованих потоків, автоматичних ліній	3	11	27,3
Впроваджено нових технологічних процесів, у тому числі маловідходних, ресурсозберігаючих	70	62	112,9
	23	22	1,05
Освоєння виробництва нових видів продукції:			
машин, обладнання, апаратів, приладів, найменувань	59	61	0,96
матеріалів, виробів, продуктів, найменувань	854	739	1,16

Аналіз цих даних показує, що належної інноваційної активності за всіма напрямками в області ще не досягнуто. В останні роки в області, з одного боку, спостерігається позитивна динаміка в освоєнні нових видів виробів, а з іншого, - пасивність у роботі щодо підвищення технічного рівня виробництва. Якщо перше пояснюється необхідністю постійного пошуку шляхів для конкурентоспроможності на внутрішньому і зовнішньому ринку, то друге – явним дефіцитом інвестицій.

За останні декілька років кількість промислових підприємств Полтавського регіону, які проводили науково-технічні заходи зменшилась з 77 (1999 р.) до 70 (2001 р.), приблизно на 9,1% загальної кількості [4,6]. Лише кожне 6-те промислове підприємство займалося у 2001 р. впровадженням маловідходних, ресурсозберігаючих і безвідходних прогресивних технологічних процесів, кожне 5-те – освоєнням новим видів машин, устаткування, апаратів, приладів.

В регіоні скоротилась не тільки кількість замовлень на інноваційний вид послуг, але й кількість працівників у наукових закладах. У деяких науково-дослідних та конструкторських

організаціях Полтави численність працівників основної (науково-технічної) діяльності зменшилась у 2-2,5 рази.

Багато підприємств узагалі не здійснювали науково-технічних заходів. На підприємствах машинобудування області у 2001 р. було знято з виробництва лише 5 видів застарілої продукції, що в 4,8 рази менше, ніж у 2000 р., при загальному скороченні обсягів промислового виробництва. Залишають бажати кращого і зразки нових видів продукції, які поступаються світовим аналогам.

Більшість підприємств усвідомлює необхідність інноваційної політики, але успішному її здійсненню заважають, перш за все, перешкоди фінансового характеру. Дослідження показали, що основним джерелом фінансування інновацій для більшості підприємств були власні кошти (82,0% загального обсягу вкладень). За рахунок коштів Державного бюджету освоєно 11,7 млн. грн., або лише 0,9% загального обсягу інвестицій (у 2000 р. – 0,7%). Кошти місцевих бюджетів становили у 2001 р. 20,6 млн. грн. (1,7%), кредити банків та інших позики у тому ж році – 78,7 млн. грн. (6,3%), іноземних інвесторів – 11,0 млн. грн. (0,9%) в 2001 р., інші джерела фінансування за 2001 р. становили 101,5 млн. грн. (8,2%) [5,6].

Дослідження в галузях промисловості Полтавського регіону за 2000 – 2001 рр., свідчить про незначне поживлення інноваційної діяльності (табл.2).

Таблиця 2 – Впровадження прогресивних технологічних процесів і освоєння нових видів продукції на промислових підприємствах за видами діяльності за 2000–2001р р. по Полтавському регіону

За галузевим розподілом									
	Види промисловості	Введення нових технологічних процесів		Освоєння нових видів продукції, найменувань				Освоєння товарів народного споживання, найменувань	
				машин, обладнання, приладів		матеріалів, виробів, продуктів			
		2000р.	2001р.	2000р.	2001р.	2000р.	2001р.	2000р.	2001р.
	Всього по області	62	70	61	59	739	854	707	815
1	Чорна металургія	6							
2	Машинобудування та металообробка	32	34	49	57	56	51	26	39
3	Деревообробка та целюлозна-паперова промисловість					24		24	
4	Промисловість будівельних матеріалів					1		1	
5	Скляна промисловість					27		27	
6	Легка промисловість	8	18			234	396	234	406
7	Паливна промисловість						5		
8	Харчова промисловість	10	16	8	2	395	402	393	370
9	Медична промисловість	6	2	4		2		2	

Аналізуючи ці дані, ми бачимо, що найбільшу увагу інноваційній діяльності приділяють підприємства галузей машинобудування та металообробки, легкої та харчової промисловості. В легкій та харчовій промисловості введення нових технологічних процесів виросло приблизно в 2 рази за 2000 – 2001 рр., йде збільшення показників освоєння нових видів продукції матеріалів, виробів в легкій на 40,9%, а в харчовій лише на 1,7%.

В машинобудуванні та металообробці йде збільшення освоєння нових видів продукції машин, обладнання, приладів, а також товарів народного споживання, крім освоєння нових видів матеріалів, виробів.

Слід зазначити, що освоєння товарів народного споживання зросло у 2001 р. порівняно з 2000 р. в машинобудуванні та металообробці на 61,3%, у легкій промисловості на 42%, крім харчової промисловості.

Формування ринкових відносин, економічна криза в державі, структурні перебудови призвели до зниження попиту на науково-технічну продукцію. Скорочення коштів на розвиток науки і наукових досліджень негативно позначаються на якісних і кількісних показниках, що характеризують інноваційну діяльність в Україні та Полтавській області.

Здійснення і сприйняття нововведень може бути забезпечене тільки на шляхах формування ринку, розвитку та розгортання на ньому конкуренції. Конкуренція як спонукальна сила до нововведень діє лише в умовах, коли пропозиції переважають над попитом. Тепер у країні склалась протилежна ситуація. Розбалансованість ринку виражається в дефіциті дуже багатьох товарів, а конкуренція виробників трансформувалась у свій антипод – конкуренцію споживачів. Неприйняття нашою економікою інновацій посилилось і внаслідок стрімкого зростання інфляції, яка дуже підірвала мотивацію науково-технічного розвитку виробництва.

У цілому в області оновлення, реконструкція, модернізація промислового виробництва здійснювалися надзвичайно повільно, зі зниженням ефективності використання науково-технічних розробок і нововведень.

Складність інноваційного процесу полягає в тому, що, з одного боку, підприємству потрібні нововведення, а з другого – інновації не завжди бувають пов'язані з успіхом.

Дослідження, які проводились на базі американських корпорацій, показали, що 60% дослідно-конструкторських розробок так і не перетворюються в нову продукцію [2]. Інноваційна діяльність потребує розширення інформаційного простору. Рівень і потенціал нововведень визначається тим, наскільки науково-технічні спеціалісти володіють світовим досягненням наукової думки і технічних рішень та наскільки сформульовані такі якості, як гнучкість мислення, культура наукових досліджень.

Для досягнення успіху повинні бути пророблені всі етапи інноваційного процесу (від генерування ідеї до комерційної реалізації продукту), вироблені стратегія й тактика у рішенні структурних проблем економіки. Забезпечити ж успіх може розвиток інжинірингу, тобто інженерно-консультаційних послуг у створенні підприємств, організацій, об'єктів. Це один із найважливіших методів підвищення ефективності вкладеного в об'єкт капіталу. Головним змістом інжинірингу є ціла система роботи по проведенню попередніх досліджень, підготовці техніко-економічного обґрунтування, комплекту проектних документів, а також розробка рекомендацій щодо організації виробництва й управління, експлуатації обладнання і реалізації готової продукції. Інжиніринг давно вже знайшов своє місце в економіці розвинених країнах. Залишкове фінансування науки, наукових досліджень, дефіцит коштів, скорочення науково-технічних і наукових кадрів призводить до поглиблення економічної кризи, не створює реальних умов для реконструювання національного комплексу і його складників, не дозволяє реально формувати пріоритетні напрямки структурних змін в нашій державі.

На нашу думку, оскільки науково-технічний розвиток підприємств є одним з найважливіших складових інноваційного процесу, і його недооцінювання веде до швидкої втрати позицій підприємства на ринку, спаду виробництва, банкрутства підприємства, росту безробіття, тому одним із пріоритетних напрямків розвитку економіки Полтавського регіону повинна бути розробка та впровадження продукції інноваційної діяльності насамперед, у машинобудівній, легкій та харчовій промисловості.

З метою недопущення значного випередження темпів росту промислово-виробничих фондів над темпами зростання виробництва, вважаємо за доцільне своєчасне і обгрунтоване виведення старих фондів із експлуатації.

Повільні темпи інноваційної діяльності Полтавської області пов'язані в значній мірі з їх недостатнім фінансуванням. Тому в останні роки зростає необхідність в збільшенні обсягів власних коштів, які спрямовані на інновації, а також в їх ефективному використанні.

Для досягнення ефективності впровадження інноваційних розробок необхідно більше уваги приділяти розвитку інжинірингу.

Список літератури

1. Указ Президента України "Про невідкладні заходи щодо виводу з кризового стану науково-технічної сфери України і створення реальних передумов для переходу економіки на інноваційну" від 20 серпня 2001 р.
2. Кравчук Л.В. Некоторые аспекты инновационной деятельности в Украине // Вестник Харьковского государственного политехнического университета. – 1999. - № 46. – С. 8-9.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні: статистичний збірник. – К.: Держкомстат, 2001 р.
4. Статистичний бюлетень Полтавської області за 1999 рік. – Полтава: Держкомстат України, ПОУС, 1999.- С.138-141.
5. Статистичний бюлетень Полтавської області за 2000 рік. – Полтава: Держкомстат України, ПОУС, 2000.- С.109-111.
6. Статистичний бюлетень Полтавської області за 2001 рік. – Полтава: Держкомстат України, ПОУС, 2001.- С.85-89.

В статье рассмотрены основные проблемы инновационной деятельности в условиях реформирования экономики Полтавского региона. На основе проведенного анализа основных показателей деятельности промышленных предприятий, источников финансирования, предложены мероприятия для решения проблем развития инновационной деятельности Полтавской области.

In clause the basic problems of innovative activity in conditions of reforming of economy of the Poltava region are considered. On the basis of the lead analysis of the basic parameters of activity of the industrial enterprises, sources of financing, actions for the decision of problems of development of innovative activity of the Poltava area are offered.